

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 43 Mayıs – Haziran 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

JEL KOD: I20*** ID:287 K:58

<http://www.akademikbakis.org>

ÜNİVERSİTELERDE KARŞILAŞILAN ETİK DIŞI DAVRANIŞLARA İLİŞKİN AKADEMİSYEN GÖRÜŞLERİ¹

İnayet AYDIN¹, Senar ALKIN-ŞAHİN², Nihan DEMİRKASIMOĞLU³

1-3-Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü

2-Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Özet: Bu çalışmada, Türkiye’deki üniversitelerde, akademisyenlerin, akademide gözlenen etik ihlallere, bunların nedenlerine, akademisyenler için etik kodların gerekliliğine ve üniversitelerde etik kültürün yaygınlaştırılması için önerilerine ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Araştırma, nitel verilere dayalı betimsel bir çalışmadır. Araştırmada, 2010–2011 eğitim-öğretim yılında, Türkiye’deki üniversitelerin tıp, mühendislik ve eğitim fakültelerinde görev yapmakta olan 275 akademisyene ulaşılmıştır. Araştırma verileri açık uçlu anket ile toplanmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Akademisyen görüşlerine göre üniversite ortamında karşılaşılan etik dışı davranışlar; mesleğe (bilimsel araştırma ve yayınlardaki etik dışı davranışlar, eğitim-öğretim sürecindeki yükümlülüklerle ilişkin etik ihlaller), meslektaşlara, öğrencilere, üniversiteye ve topluma karşı olmak üzere beş temada toplanmıştır. Akademisyenlere göre, öğretim üyelerinin etik dışı davranışlarının en temel nedenleri; ekonomik kaygıların bilimsel düşünmenin önüne geçmesi, akademik yükselme kaygısı ve kişisel çıkarlardır. Üniversitelerde etik bir kültür yaratılabilmesine ilişkin akademisyenler, en çok, öğretim üyelerine etik eğitiminin verilmesini, öğretim üyelerinin atama-seçiminde nesnel ölçütlerin kullanılmasını, etik ihlallere karşı cezai yaptırımların yeniden düzenlenmesini ve uygulanmasını, eğitim programlarında etikle ilgili derslerin olmasını önermişlerdir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin büyük çoğunluğu akademik etik ilkelerin belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Akademik Etik, Etik Dışı Davranışlar, Etik Dışı Davranışın Nedenleri, Üniversitelerde Etik Kültür, Akademik Etik İlkeler

ACADEMICIANS’ OPINIONS RELATED TO THE UNETHICAL BEHAVIORS IN UNIVERSITIES

Abstract: In this study, opinions of Turkish academicians related to the academic ethical violations in universities, the reasons of these violations, the necessity for ethical codes and their suggestions for disseminating these ethical codes were determined. Within this frame, in 2010-2011 academic year, 275 academicians from faculties of medicine, engineering and education

1 Bu araştırma, TÜBİTAK tarafından desteklenmiş olan “Türk Kamu Üniversitelerinde Görev Yapan Öğretim Üyelerinin Akademik Etik İlkeleri Benimseme ve Meslektaşlarının Bu İlkelere Uyuma Düzeylerine İlişkin Görüşleri” konulu ve 109K594 sayılı projenin bir bölümünden üretilmiştir.

were included to the study. Data were gathered through an open-ended questionnaire and analyzed by content analysis. According to the academicians, the most prevalent unethical behaviors were classified under five themes; unethical behaviors to the profession (unethical behaviors in scientific research and publications, violations in educational and instructional activities), to colleagues, to university and to society. Considering academicians views, main reasons for unethical academicians' behaviors were; economical concerns have priority over scientific thinking, academic promotion concerns and personal interests. . In order to build an ethical culture in universities, academicians have suggested "ethics training", "applying objective criteria in faculty promotion and appointment", "re-regulation and application of punishment systems in case of ethical violations", and "ethics courses in curriculum" the most. Most of the academicians remarked that academic ethical principles should be determined.

Key Words: Academic Ethics, Unethical Behaviors, Reasons For Unethical Behaviors, Ethical Culture In Universities, Academic Ethical Principles

1. GİRİŞ

Akademisyenler arasında etik ihlallerin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte, araştırmacılar da yüksek öğretim kurullarında etik dışı konuları araştırmaya başlamışlardır (Örn. Mason, Bearden ve Richardson,1990; Bruhn, Zajac, Al-Kazemi ve Prescott, 2002; Macfarlane ve Saitoh, 2008; Robie ve Kidwell, 2003; Kumar, 2008; Simon, Carr, Deflyer, Mccullough, Morgan, Oleson ve Ressel, 2001; Kidwell, Wozniak ve Laurel, 2003; McCabe, Treviño ve Butterfield, 2001; Knight ve Auster, 1999; Wenger, Korenman, Berk ve Liu, 1998). Akademik toplulukta etik dışı uygulamaların var olduğu dünya genelinde bilinmekte ve bu tür olumsuz uygulamaları azaltmak amacıyla evrensel olarak kabul gören etik ilkeler uygulanmaktadır. Calabrese ve Roberts (2004), akademik dünyada etik ilkeleri "bir çiftliği kuşatan çitlere benzetmekte ve bu çitlerden bir kısmının kırılması halinde geri kalanların da gücünü ardı ardına kaybedeceğini; benzer biçimde etik ilkelerin ihlal edilmesinin görmezden gelinmesi durumunda da akademideki araştırma iskeletinin zayıflayacağı ve akademik dürüstlüğün kaybolacağını" vurgulamaktadır.

Akademik etik kodların, mesleği temsil eden herhangi bir resmi kurum ya da örgüt tarafından resmi olarak yayınlanmamış olmasına karşılık, bilim insanları için etik kodlar bulunmaktadır. Araştırmalarda sahtekarlık, aldatma ve yanıltma gibi

davranışlarla etik kodların ihlal edilmesi bilimsel bilginin tümüne ve kamu oyu nezdinde bilim insanlarının itibarına zarar vermektedir (Chubin, 1985). Akademik sahtekarlık, akademisyenlerin kendi alanlarındaki otoritesini ve söz söyleyebilme gücünü de sarsmaktadır (Kizza, 2009).

Üniversitelerde yaşanan etik problemler ve iddialar şöyle özetlenebilir: Öğrencilerin cinsel ya da diğer yönlerden sömürülmesi, öğretimde sorumsuzluk ve özensizlik, üniversite ya da öğrencilere karşı yükümlülüklerini ihmal ederek üniversite dışındaki etkinliklere katılma, adaletsiz atama ve yükselme uygulamaları, akademisyenlere asılsız suçlamalarla yöneltilen sosyal baskılar, kişisel ve mesleki ilişkilerde nezaketsiz davranışlar, akademisyenin sınıfı kişisel değerlerini öğrencilere telkin edebileceği bir forum olarak görmesi, aşırı macul ve sahtekarlığa tolerans göstermek, birlikte yürütülen araştırma projelerinde kıdemli akademisyenlerin, genç ve kalıcı kadroda bulunmayan akademisyenleri sömürmesi, öğretim üyelerinin sorumluluk duygusunun yetersiz oluşudur (Callahan, 1982). Bunlara ek olarak, akademik sahtekarlığa giren konular aşırı macul, veri uydurma ve yanıltma, aynı çalışmanın birden fazla yerde aynı anda yayımlanması istemiyle sunulması, başkalarının ulaştığı kaynakları kendisi ulaşmış gibi göstermek, ücret karşılığında başkalarının yürüttüğü bir araştırmanın bir parçası olmak gibi

durumlar yer almaktadır. (Kizza, 2009; Calabrese ve Roberts, 2004; Frey, 2010).

Weed'e göre (2002) araştırmacıların etik dışı davranmasında dışsal ve işsel nedenler önemli bir rol oynamaktadır. Dışsal nedenler arasında yayın baskısı, rekabet, bilim toplumunun genişlemesi nedeniyle denetim eksiklikleri ve deneyimli araştırmacıların kötü örnek olması sayılabilir. İşsel nedenler arasında ise kişisel kazançları artırma isteği, kendini beğenmişlik ya da psikolojik rahatsızlıklar yer alabilir. Bunların yanında, "yetersiz araştırma eğitimi ve disiplini; proje almak için yarışma; daha fazla prestij için fazla yayın yapma arzusu; hızlı yükselme arzusu; bilim dünyasında tanınma isteği; bencillik ve çıkar sağlamak, parasal destek alınan kurumlardan elde edilen burs, proje ve sanayi desteğini yitirme kaygısı" bilimsel etkinliklerde etik dışı davranışlara neden olan diğer uygulamalardır (Kansu, 1994; Pellegrino ve Thomasma, 1993; Ertekin, Berker, Tolun ve Ülkü, 2002). Kizza (2009), akademisyenler ve araştırmacılar arasındaki akademik sahtekarlığın temel nedenini daha özet bir biçimde söyle ifade etmektedir: "Yayımla ve kaybol" politikasının neden olduğu baskılar. Benzer biçimde Frey (2010) de, akademik yalancılık ve sahtekarlığın artma nedenlerini, bilim insanlarının ahlaki değerlerinin diğer zamanlara göre azalmasına değil, yüksek düzeyde baskı ve stres yaşamalarına bağlamaktadır.

Kansu ve Ruacan (2000) bilimsel yalancılığın önlenmesinde genel olarak; (1) bireylere bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerinin en ileri düzeyde öğretilmesinin, (2) akademik yükseltmeler konusunda araştırmacılar üzerlerindeki baskının azaltılmasının, araştırma ve yayınların sayısal fazlalığından çok niteliğinin önemsenmesinin, (3) araştırmaların ticari kuruluşlar tarafından finanse edildiği durumlarda bu tür mali desteklerin açıkça ortaya konmasının ve idari mekanizmalar ile

işbirliği yapılarak araştırmacılar üzerindeki ekonomik baskıların azaltılmasının etkili olacağını belirtmektedir.

Bunlara ek olarak, etik dışı davranışın engellenmesinde, deneylere ait tüm belgeler ve verilerin en az beş yıl el altında bulundurulacak biçimde arşivlenmesi, genç araştırmacıların denetimi daha kolay ve basit olan araştırma projeleri ile işe başlaması, yayın sayısı ile birlikte yayın niteliğinin de önemli olduğunun vurgulanması gibi önlemler de etkili olabilir (Ertekin, Berker, Tolun ve Ülkü, 2002).

Bilimsel etiğin sağlanması, bilim insanlarının etik değerleri içselleştirmelerine, araştırma ve yayın etiği ile ilgili kabul edilmiş standart ve ilkelere sıkı sıkıya bağlı kalmaları ile olanaklıdır. Etik eğitiminin gerçekleştirilmesinde aşağıdaki yaklaşımlar etkili olmaktadır (Aydın, 2006, 85):

1. Bilimsel sosyalleştirme: Özellikle genç araştırmacıların yetiştirilmesinde, bilim dalına ilişkin eğitim verilirken o alandaki doğru araştırma uygulamaları ve ayrılmaz etik davranış standartları da kazandırılmalıdır. Bilimsel eğitimin temel sorumluluklarından biri de etik eğitimidir. Bu eğitim, doğrudan bir etik dersinin verilmesi ile olabileceği gibi en azından öğretim elemanlarının ve danışmanların rol modeli olması ile de desteklenmelidir (Aydın, 2002, 114).
2. Mesleki norm ve değerlerin paylaşılması: Genç araştırmacıların, iyi bilimsel uygulamaları işbaşında gözlemlemesi, denemesi ve bilimsel normları öğrenmesi için geleneksel danışmanlık yaklaşımı son derece önemlidir. Benzer işleri yapan kişilerin benzer normları, değerleri ve standartları öğrenmeleri, mesleki bir dışsal

baskıyı da beraberinde getirecek; paylaşılan bu normların kurumsallaşmasında etkili olacaktır (Bolton, 2006).

3. İşyeri kültürü: Birçok bilim insanı için işyeri standartları ve kuralları önemli ve geçerlidir. Bu kurallar araştırma kayıtlarının korunması ya da etik dışı davranışların nasıl cezalandırılacağı gibi hükümleri içeren ve bilim insanlarının sorumluluklarını tanımlayan yaptırımları da içerir. Bu standartlar ve kurallar işyeri kültürünü de yansıtır. Bu kültür bilim insanlarının dürüstlüğüne o işyeri için önemini gösterir. İşyerinde yüksek düzeyde dürüstlüğe değer verilmeli ve ödüllendirilmeli, bilim etiği açısından kabul edilemez davranışlara karşı da gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır. İşyeri kültürünün bu yansıması, araştırmacıların etik davranışlarını da olumlu yönde etkileyecektir.
4. Bilimsel değerlendirmelerde dürüstlük: Bilim insanları, bilimsel dürüstlüğü artırılmasında doğrudan sorumluluk üstlenmelidirler. Araştırmacıların çoğu sadece kendileri araştırma üretmekle sınırlı kalmayıp, pek çok araştırma ve yayında değerlendirici, meslektaş, diğer araştırmacıların çalışmalarının tüketicisi ve mesleki derneklerin üyeleri olarak çeşitli roller üstlenmektedirler. Bu rollerini yerine getirirken bilimsel yanılmaların kontrolü ve önlenmesinde etkin (aktif) rol oynamaları gerekmektedir. Diğer yandan bilimsel araştırmaların yayıncı ve editörleri kurumlarının ve yayınlarının niteliğini ve saygınlığını koruyucu bir yaklaşım içinde davranmalıdırlar (Bolton, 2006).

Buraya kadar tartışılanlar ışığında, akademik dünyada etik olmayan

davranışların geniş bir yelpazede yer aldığı söylenebilir. Bu çalışmada, akademisyenler tarafından akademide gözlenen etik ihlaller, bunların nedenleri, akademisyenler için etik kodların gerekliliği ve üniversitelerde etik kültürün yaygınlaştırılması için önerilerin neler olabileceği incelenmiştir. Bu çalışmayı geçmişte yürütülen çalışmalardan ayıran nokta, bu çalışmada görüşlerine başvurulmuş akademisyenlerin, akademinin üç temel alanından biri olan sağlık, sosyal ve fen bilimlerinin temsilcilerinden olan tıp, eğitim ve mühendislik fakültelerinde görev yapmakta olan öğretim üyelerinin görüşlerini bütünleyici bir yaklaşımla birleştirmesidir. Akademideki etik ihlalleri, bunların yoğunlaştığı alanları ve nedenlerini belirlemek, bunların ortadan kaldırılması noktasında çözüm önerilerinin geliştirilmesinde ve üniversitelerde etik kültürün geliştirilmesinde ipuçları sağlayabilecektir.

2. YÖNTEM

Akademisyenlerin, üniversite ortamında karşılaşılan etik dışı davranışlara, bu davranışların nedenlerine ve önlenmesi için önerilere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışma, nitel verilere dayalı betimsel bir çalışmadır.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın hedef evrenini, 2010–2011 eğitim-öğretim yılında, Türkiye’deki üniversitelerin tıp, mühendislik ve eğitim fakültelerinde görev yapmakta olan öğretim üyeleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin belirlenmesinde, Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) desteği ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından geliştirilen İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) esas alınmıştır. Sınıflandırmaya göre Türkiye’de “Düzen 1” grubunda 12 İstatistiksel Bölge Birimi yer almaktadır (DPT, 2002). Araştırmada öncelikle her bir birimdeki tıp, mühendislik ve eğitim fakültesi bulunan

üniversiteler arasında basit yansız örnekleme ile birer üniversite seçilmiş ve bu üniversitelerde örnekleme alınacak öğretim üyesi sayısı (profesör, doçent , yardımcı doçent) 11443 olarak belirlenmiştir. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde örneklem büyüklüğü tablosundan yararlanılarak (Anderson, 1990; akt. Balcı, 2011); 11443 kişilik hedef kitleyi, %95 güven düzeyine göre 381 kişinin temsil edeceği varsayılmıştır. 381 kişinin bölgeye, üniversiteye, fakülteye ve unvana göre dağılımını belirlemek amacıyla, evrende belirlenen alt grupların, evrende var oldukları oranda örnekleme temsil edilmesi gereken durumlarda kullanılan Tabakalı Örnekleme Yöntemi (Fraenkel ve Wallen, 1990; Fink, 1995) kullanılmıştır. Tabakaların oluşturulmasında “bölge”, “üniversite”, “fakülte” ve “unvan” değişkenleri ölçüt olarak kabul edilmiş; her bir tabakadan örnekleme alınacak öğretim üyesi sayıları hesaplanmıştır. Veri toplama aracını yanıtlamaya gönülsüz olma ve özensiz doldurma gibi nedenlerle elde edilen veri toplama araçlarından kullanılabilir durumda olan 275 anket üzerinden analizler yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinin 178’i erkek (%65), 97’si kadın (%35); 120’si profesör (%44), 54’ü doçent (%20), 101’i yardımcı doçenttir (%37). Türkiye’deki 12 devlet üniversitesinde görev yapan katılımcıların 168’i (%61) Tıp Fakültesi’nde, 91’i (%23) Mühendislik Fakültesi’nde ve 60’ı (%16) Eğitim Fakültesi’ndedir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri açık uçlu anket ile toplanmıştır. Beş alan uzmanına sunulan ve uzmanlardan gelen görüşlere göre son şekli verilen anket, 4 açık uçlu sorudan oluşmaktadır:

1. Üniversite ortamında en sık karşılaştığınız etik dışı durumlar nelerdir?
2. Size göre öğretim üyelerinin etik dışı davranma nedenleri nelerdir?

3. Üniversitelerde etik bir kültür yaratabilmek için neler yapılmasını önerirsiniz?

4. Akademik etik ilkelerin belirlenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz? Lütfen nedenleri ile açıklayınız.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler; başlıca örüntüleri belirleme, kodlama ve kategorilere ayırma işlemlerini kapsayan nitel içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Bu süreçte daha önce belirlenen “üniversite ortamında en sık karşılaşılan etik dışı durumlar”, “öğretim üyelerinin etik dışı davranma nedenleri”, “üniversitelerde etik bir kültür yaratabilmek için öneriler” ve “akademik etik ilkelerin belirlenmesine gerek olup olmadığı” başlıklarına ilişkin elde edilen veriler önce okunmuş ve her bir başlık kendi içinde kodlanmıştır. Her bir başlığa ilişkin elde edilen kodlar yeniden okunarak benzerlik ve farklılıkları belirlenmiş, birbiriyle ilişkili olan kodlar bir araya getirilmiş, kodlardan oluşan her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği bulunmaya çalışılmış ve temalaştırılmıştır. Elde edilen temalar kavramsal olarak yeniden incelenmiş benzerlik ve farklılıkları saptanmış birbiriyle ilişkili olan temalar bir araya getirilerek ana temalar oluşturulmuştur. Temalar doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için, verilere yönelik araştırmacılar tarafından belirlenen temalar, alt temalar ve kodlar, alıntılarıyla birlikte analizi yapan araştırmacının dışında kalan diğer bir araştırmacı tarafından incelenmiştir. Daha sonra iki araştırmacı bir araya gelerek tartışmalı kod ve temalarda görüş birliğine varmaya çalışmışlardır. Ayrıca elde edilen yapı iki alan uzmanına sunulmuş ve uzmanlardan oluşturulan yapının uygunluğu konusunda görüş bildirmeleri istenmiştir. Gelen görüşler doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. İç geçerliğin sağlanması için ise veriler, bir nitel araştırma uzmanına sunulmuş, gelen görüş ve öneriler ışığında

araştırma raporunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Üniversite Ortamında Gözlenen Etik Dışı Davranışlara İlişkin Bulgular

Üniversite ortamında karşılaşılan etik dışı davranışlara ilişkin akademisyen görüşleri Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Üniversite ortamında karşılaşılan etik dışı davranışlar

	f	% *
Mesleğe Karşı Etik Dışı Davranışlar		
Temalar	315	72
Bilimsel araştırma ve yayınlardaki etik dışı davranışlar	125	40
Yazarlık hakkını ihlal etme	55	17
İntihal (Aşırmacılık, korsanlık, plajerizm)	44	14
Uydurmacılık (Fabrikasyon)	12	4
Yanıltmacılık	9	3
Bölerek yayınlama	4	1
Tekrarlama (Çoklu yayın-Duplikasyon)	1	0,3
Eğitim-öğretim sürecindeki yükümlülüklerle ilişkin etik ihlaller	54	17
Ders ve uygulamalarda özensizlik	40	13
Ders verme yükümlülüğünü araştırma görevlilerine bırakma	8	3
Başarının değerlendirilmesinde özensizlik	6	2
Diğer yükümlülüklerle ilişkin etik ihlaller	136	43
Kişisel çıkarlar nedeniyle görevi ihmal etme/kötüye kullanma	59	19
Bir akademisyen olarak doğruluğunu ve tarafsızlığını tehlikeye düşürecek biçimde davranma	43	14
Mesai saatlerine uymama- mesai saatlerini etkili kullanmama	12	4
Mesleki yeterlilik alanına uymayan görevlere talip olma	10	3
Akademik yeterliklerini geliştirmeme	7	2
Etik ihlalleri yetkili makamlara bildirmeme	5	2
Meslektaşlara Karşı Etik Dışı Davranışlar		
80	18	
Saygısız davranışlarda bulunma	20	25
Saygınlığa ya da kariyere zarar verecek davranışlarda bulunma	12	15
Akademik özgürlük tanımama	11	14
Taciz, tehdit ya da hakaret içeren davranışlarda bulunma	10	13
Genç akademisyenlerin yetişmesine ve gelişmesine yardımcı olmama	7	9
Akademik çalışmalarda işbirliğine gönüllü olmama	6	8
Değerlendirmelerinde tarafsız olmama	6	7
Ayrımcı davranışlarda bulunma	5	6
Eleştirilere açık olmama	3	4
Öğrencilere Karşı Etik Dışı Davranışlar		
28	6	
Öğrenciyi önemsememe	8	29
Taciz kapsamına girecek davranışlarda bulunma	4	14
Ayrımcı davranışlarda bulunma	4	14
Mesleki ilişkilerini etkileyecek kişisel yakınlık ve ilişkiler kurma	4	14
Yasal olarak açıklanması gerekenler dışında, öğrencilerin özel bilgilerini gizli tutmama	2	7
Öğrencileri küçük düşürecek söz ve eylemlerde bulunma	2	7
Danışma saatlerini öğrencilerin kendisine ulaşabileceği biçimde düzenlememe	2	7
Not verme yetkisini öğrenciye karşı güç olarak kullanma	2	7
Üniversiteye Karşı Etik Dışı Davranışlar		
13	3	
Üniversitenin olanaklarını kötüye kullanma	4	31
Üniversitedeki görev ve yükümlülükleri ile çelişen üniversite dışı etkinliklere katılma	4	31
Kişisel görüşlerini üniversite adına ve üniversiteyi bağlayıcı biçimde sunma	2	15
Üniversiteye karşı yükümlülüklerini, üniversite dışındaki herhangi bir etkinliğe ya da çalışmaya katılmak için aksatma	2	15
Üniversite kurumu içinde eğitim-öğretim sorumluluğu dışındaki rol ve sorumluluklarını yerine getirmeme	1	8
Topluma Karşı Etik Dışı Davranışlar		
2	0,5	
Topluma yönelik açıklamalarında bilimsel bulgular ile kişisel görüşlerini birbirinden ayırt etmeme	1	50
İçinde yetiştiği topluma hizmet etmeyi bir toplumsal sorumluluk olarak kabul etmeme	1	50
TOPLAM	438	100

* Çizelge 1’deki yüzdelik değerler, her bir kategoride ifade edilen görüşlerin dağılımına aittir.

Çizelge 1’de görüldüğü gibi akademisyenlerin üniversite ortamında gözledikleri etik dışı davranışlar “mesleğe”, “meslektaşlara”, “öğrencilere”, “üniversiteye” ve “topluma” olmak üzere beş ana temada toplanmıştır. Bunların alt

temalarına ilişkin elde edilen bulgular şöyledir:

Mesleğe karşı etik dışı davranışlar (f: 315): Akademisyenlerin mesleğe ilişkin etik dışı davranışları altında yer alan alt

temalardan biri ***bilimsel araştırma ve yayınlardaki etik dışı davranışlardır (f:125)***. Bu alt temaya ilişkin üniversite ortamında en sık karşılaşılan bilimsel yanılma biçimleri “yazarlık hakkını ihlal etme (f: 55)”, intihal (f:44)” ve “uydurmacılık (f:12)”dir. Akademisyenlerin “*Katkı getirilmediği halde asistanların yayınlarına ortak olunmaktadır.*”; “*Bölüm başkanına yazarlık hediye edilmekte, yazarlık sırası ile ilgili etik kurallara uyulmamaktadır.*”; “*Başkasının yayınına kendi adını yazma, isim sırasını ayarlama “Misafir Yazar & Hayalet Yazar” gibi hatalar yapılmaktadır.*”; “*Bilimsel çalışmalar bölerek sunulmakta, nadiren de olsa deneysel çalışmalarla sahte veriler üretilerek masaüstü yayın yapılmaktadır.*” ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir.

Benzer şekilde “intihal ve araştırma verilerinde çarpıtma” (falsification) Engle ve Smith’in (1990) muhasebe alanında görev yapmakta olan öğretim üyeleri üzerinde yaptıkları araştırmalarında da en çok gözlenen etik dışı davranışlar arasındadır. McKay, Kidwell ve Kling (2007) akademisyenlerin en sık, araştırma verilerini çarpıtmak, bir metnin önemli bir bölümünü aşırma, bir katkı sağlamadan bilimsel bir yazıya ortak yazar olmak gibi etik dışı davranışlarda bulunduğunu belirtmektedir. Shenan (1994) benzer biçimde akademisyenlerin en sık; “araştırma verilerini tahrif ederek sonuçları bozduğu” bulgusuna ulaşmıştır. Pınar (2002), Köklü (2003) ve Macfarlane ve Saitoh (2008) “verileri uydurma, araştırma verilerini değiştirme, kendisine aykırı gelen verileri yok etme, araştırma yöntemi hakkında yanlış bilgi verme, aşırma, projeye katkısı olmayan kişileri araştırma projesine ortak yazar ekleme” gibi etik dışı davranışların üniversite ortamında sıkça gözlemlendiğini saptamıştır. Yine Poon ve Ainuddin (2011), “aşırma ve haksız yazarlığın” List, Bailey, Euzent ve Martin ise (2001), “öğrencilerin çalışmalarına haksız biçimde ortak olunarak yazarlık

hakkının ihlal edilmesinin” sık rastlanan etik ihlallerden olduğunu bildirmektedir.

Akademisyenlerin mesleğe ilişkin etik dışı davranışları altında yer alan alt temalardan diğeri ***eğitim-öğretim sürecinde karşılaşılan etik dışı davranışlardır (f: 54)***. Bu alt temaya ilişkin en öne çıkan görüş, “akademisyenlerin ders ve uygulamalardaki özensizliği (f:40)”dir. Ayrıca “ders verme yükümlülüğünü araştırma görevlilerine bırakma (f:8)” ve “başarının değerlendirilmesinde özensizlik (f:6)” de eğitim öğretim sürecinde karşılaşılan etik dışı davranışlar olarak belirtilmiştir. Akademisyenlerin “*Bazı akademisyenler dersini normal süresinden erken bitirmekte, dersle ilgisiz konuları anlatma, ek ders ücreti almak için sanal ders programı hazırlamaktadırlar.*”; “*Bazı meslektaşlarım dersine gereken önemi vermemekte, kaynaklarını güncellememekte ve ders programlarına ve içeriklerine uygun davranmamaktadırlar.*”; “*Dersine sürekli asistan sokan kişileri biliyoruz.*”; “*Öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesinde akademik ölçütler dışında ölçütler aranmaktadır.*” ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir.

Elde edilen bulgulara paralel olarak, McKay, Kidwell ve Kling (2007) tarafından yapılan araştırmada da akademisyenlerin öğretim etkinlikleri ile ilgili en sık yaptıkları etik dışı davranışlar arasında derse hazırlıksız gelmek, öğrencilere değerlendirme kriterlerini bildirmemek gibi davranışlar yer almaktadır.

Akademisyenlerin mesleğe ilişkin etik dışı davranışları altında yer alan alt temalardan sonuncusu ***diğer yükümlülükler (f: 136)*** olarak adlandırılmıştır. Yukarıda sözü edilen alt temalar dışında öğretim üyelerinin çoğu “kişisel çıkarlar nedeniyle görevi ihmal etme/kötüye kullanma (f:59)” ve “bir akademisyen olarak doğruluğunu ve tarafsızlığını tehlikeye düşürecek

biçimde davranma (f:43)” bazıları “mesai saatlerine uymama-mesai saatlerini etkili kullanmama (f:12)”, “mesleki yeterlilik alanına uymayan görevlere talip olma (f:10)”, “akademik yeterliklerini geliştirmeme (f:7)” ve “etik ihlalleri yetkili makamlara bildirmeme (f:5)” gibi etik dışı davranışlarla sık karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Akademisyenlerin “Öğretim üyeleri maddi çıkarlarını ön planda tutan davranışlar göstermektedir.”; “Gereksiz medikal ve cerrahi girişimler yapılmakta, az sayıda olsa da yapılan her türlü işlem (muayene, ameliyat, reçetelendirme, alet alımı) çıkar sağlanmaktadır.”; “Din, dil, ırk, politik görüş nedeniyle ayrımcılık yapılmaktadır.”; “Liyakatsiz kişiler üst görevlere getirilmekte, akademik vasıfları düşük kişiler dost, tanıdık ve çıkar ilişkileri nedeniyle üniversitelere alınmakta, kadro tahsisinde akademik bilgi ve birikim yerine kişisel ve siyasi görüşler dikkate alınmaktadır.”; “Meslek etiğine uygun davranılmamakta, para kazanmak için, herkes her türlü derse girmektedir.”; “Akademik kariyer basamağının sonuna gelen öğretim üyelerinin önemli bir kesimi üretme etkinliklerine de son vermektedirler. Bu bilinmesine karşın görevlerinde kalabilmektedirler.”; “Etik ihlallere karşı duyarsızlık kalınmakta, hoşgörülü olunmakta ve etik ihlaller yetkili makamlara bildirilmemektedir.” ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir.

Meslektaşlara karşı etik dışı davranışlar (f: 80): Öğretim üyelerine göre, meslektaşların birbirlerine karşı etik dışı davranışları arasında öne çıkan görüşler; “saygısız davranışlarda bulunma (f:20)”, “saygınlığa ya da kariyere zarar verecek davranışlarda bulunma (f:12)”, “akademik özgürlük tanımama (f:11)” ve “taciz, tehdit ya da hakaret içeren davranışlarda bulunma (f:10)”dır. Akademisyenlerin “Başkalarının yayınları, ders anlatması vs. hakkında konuşulmakta, dedikodu yapılmaktadır.”; “Farklı düşüncede olan insanlara baskı uygulayarak üniversiteden

ayrılmasına neden olmaktadır. Kendinden olmayana iftira. Kendi siyasi görüşünde olmayan veya çıkar ilişkisi bulunmayan kişilerin araştırma olanaklarının önüne geçilmektedir.”; “Bilimsel araştırma ve çalışma yapılması engellenmektedir.”; “Meslektaşlarına yıldırma, taciz, zorbalık gibi davranışlarda bulunulmakta; asistanlar performansını yüksek göstermek amacıyla istismar edilmektedir.” ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir. Frekansları görece daha düşük olmakla birlikte, öğretim üyelerine göre “genç akademisyenlerin yetişmesine ve gelişmesine yardımcı olmama (f:7)”, “akademik çalışmalarda işbirliğine gönüllü olmama (f:6)”, “değerlendirmelerinde tarafsız olmama (f:5)” ve “ayrımcı davranışlarda bulunma (f:5)” “eleştirilere açık olmama (f:3)” da akademisyenlerin meslektaşlarına karşı gösterdikleri diğer etik dışı davranışlar arasındadır. Akademisyenlerin “Genç akademisyenlerin mesleki gelişiminde bilgi ve tecrübe paylaşılmamakta, yetiştirmeleri için yeterli çaba harcanmamaktadır.”; “Doçentlik sınavı gibi akademik değerlendirmelerde eşit ve adil davranılmamakta, yanlış davranılmaktadır.”; “Meslektaşların fikirlerine açık olunmamaktadır.” ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir.

Öğrencilere karşı etik dışı davranışlar (f: 28): Öğrencilere karşı etik dışı davranışlara ilişkin öne çıkan görüşler, “öğrenciyi önemsememe (f:8)”, “taciz kapsamına girecek davranışlarda bulunma (f:4)”, “ayrımcı davranışlarda bulunma (f:4)”, “mesleki ilişkilerini etkileyecek kişisel yakınlık ve ilişkiler kurma (f:4)”, “yasal olarak açıklanması gerekenler dışında öğrencilerin özel bilgilerini gizli tutmama (f:2)”, “öğrencileri küçük düşürecek söz ve eylemlerde bulunma (f:2)”, “danışma saatlerini öğrencilerin kendisine ulaşabileceği biçimde düzenlememe (f:2)”, “not verme yetkisini öğrenciye karşı güç olarak kullanma (f:2)”dır. Akademisyenlerin

“Akademisyenler, danışmanı olduğu lisansüstü öğrenciler ile yeterince ilgilenmemekte, danışmanlık yapmamaktadırlar”; *“Öğrenciye kaba davranan, sarkıntılık yapan, yıldırma ve taciz davranışlarında bulunan, öğrenciler arasında ayırım yapan meslektaşlarımızın olduğunu biliyoruz.”;* *“Öğrencilerle kişisel ilişkilere giren, özel işlerini lisansüstü öğrencilere yaptıran akademisyenler vardır.”* ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir.

Bu bulgulara paralel olarak Engle ve Smith’in (1990) araştırmasında da, akademisyenlerin en çok gözledikleri etik dışı davranışlar arasında “not karşılığında öğrenciden para ya da duygusal yakınlık talep etme” yer almaktadır. Robie ve Kidwell’in (2003) öğretim üyelerinin etik ve etik dışı davranış algılarını incelediği araştırmasında “öğretim üyesinin görüşlerine şiddetle itiraz eden öğrencilere düşük not verme” ve “sınıfındaki bir öğrenci ile romantik ilişki kurma” davranışları öğretim üyelerinin neredeyse tamamı tarafından “tamamen etik dışı” bulunan davranışlar olmuştur. Yine Erdemir, Öz ve Güleç’in (2004), “siyasal görüş, akrabalık, hemşerilik vb. nedenlerden dolayı belirli öğrencilere ayrımcı davranılmasının” iş etiğine aykırı görüldüğüne; Mason, Bearden and Richardson’ın (1990) ise “öğrencilere verilen randevu saatlerine uymamanın” en sık karşılaşılan etik dışı davranışlardan olduğuna ilişkin elde ettikleri bulgular da bu araştırmanın bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.

Üniversiteye karşı etik dışı davranışlar (f:13): Üniversiteye karşı etik dışı davranışlara ilişkin öne çıkan görüşler, “üniversitenin olanaklarını kötüye kullanma (f:4)”, “üniversitedeki görev ve yükümlülükleri ile çelişen üniversite dışı etkinliklere katılma (f: 4)”, “kişisel görüşlerini üniversite adına ve üniversiteyi bağlayıcı biçimde sunma (f:2)”, “üniversiteye karşı yükümlülüklerini,

üniversite dışındaki herhangi bir etkinliğe ya da çalışmaya katılmak için aksatma (f:2)” ve “üniversite kurumu içinde eğitim-öğretim sorumluluğu dışındaki rol ve sorumluluklarını yerine getirmeme (f:1)” dir. Akademisyenlerin “Devlet olanakları bireysel gelir elde etme aracı olarak kullanılmaktadır.”; “Üniversitedeki görev ile çelişen, üniversite dışında ek iş (ikinci iş) yapılmaktadır.” ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir.

Benzer biçimde Pınar (2002) da, “özel seyahatleri bilimsel çalışma gibi gösterip üniversiteden maddi destek sağlama”, “üniversite desteğiyle yapılan seyahatlerde harcamaları aşırı gösterme” gibi ihlalleri akademisyenlerin üniversiteye karşı gözlemlediklerini belirtmektedir. Japon Yükseköğretim Sistemi’nde görev yapan akademisyenlerin görüşlerinin incelendiği bir araştırmada ise “araştırmalar için sağlanan kaynakların kötüye kullanılması” ve “sahtecilik” etik dışı davranışlar arasında öne çıkmaktadır (Macfarlane ve Saitoh, 2008). McKay, Kidwell ve Kling (2007), Mason, Bearden ve Richardson (1990) ve Evans, Ferris ve Thompson (1998) da üniversitelerde en sık gözlenen etik ihlaller arasında örgüt kaynaklarını kötüye kullanmanın yer aldığını ifade etmektedir.

Topluma karşı etik dışı davranışlar (f:2): Yalnızca iki öğretim üyesinin ifade ettiği topluma karşı etik dışı davranışlar; “topluma yönelik açıklamalarında bilimsel bulgular ile kişisel görüşlerini birbirinden ayırt etmeme (f:1)” ve “içinde yetiştiği topluma hizmet etmeyi bir toplumsal sorumluluk olarak kabul etmeme (f:1)” dir. *“Akademisyenlerin davranışlarını ve bilimsel araştırmalarını yönlendiren asıl motivasyon kaynağı kişisel çıkarlar, iktidar hırsı ve kariyer hırsı olabilmektedir. Bu durumda toplumun yararını gözetme ilkesi ihlal edilmektedir. Sonuç olarak kalitesiz araştırmalar ortaya çıkmakta ve etik dışı davranışlar ortaya çıkmaktadır”.* ifadesi ilgili bulguyu desteklemektedir. Lewellyn

(1996) de “information systems” alanında görev yapan akademisyenlerin etik tutumlarını belirlemeye yönelik yaptığı araştırmada akademisyenlerin “neglecting university responsibilities due to outside employment” aktivitesini “moderately”den extremely unethical” arasında değişen

düzeylerde %77 oranında etik dışı bulduklarını belirlemiştir.

3.2. Akademisyenlerin Etik Dışı Davranma Nedenlerine İlişkin Bulgular
Akademisyenlerin; öğretim üyelerinin etik dışı davranma nedenlerine ilişkin görüşleri Çizelge 2’de sunulmuştur.

Çizelge 2. Etik Dışı Davranışın Nedenleri
Öğretim Üyelerinin Etik Dışı Davranma Nedenleri

Temalar	f	%
Ekonomik kaygıların bilimsel düşünmenin önüne geçmesi	59	15
Akademik yükselme kaygısı	54	14
Kişisel çıkarlar	37	9
Etik eğitimi almamış olma	34	9
Olumsuz kişilik özellikleri ve psikolojik sorunlar	32	8
Etik ihlallere karşı cezai yaptırımların yetersiz olması	29	7
Akademik yetersizlik-güvensizlik	26	7
Mesleki değerlerin gelişmemesi	26	7
Öğretim üyelerinin atanmasında-seçiminde nesnel ölçütlerin kullanılmaması	25	6
Mesleki hırs	18	5
Ahlak eğitiminin yetersizliği	16	4
Prestij kazanma isteği	10	3
Etik davranışlar sergileyenlerin değer görmemesi/ödüllendirilmemesi	7	2
Akademik çalışmalar için yeterli olanağın olmaması	7	2
Zaman yetersizliği	6	2
Örnek modellerin azlığı (Akademisyenlerin rol model olmaması)	6	2
İş yükünün fazlalığı	1	0,3
TOPLAM	393	100

Çizelge 2’de görüldüğü gibi öğretim üyelerinin etik dışı davranma nedenleri arasında en çok öne çıkan temalar “ekonomik kaygıların bilimsel düşünmenin önüne geçmesi (f:59)”, “akademik yükselme kaygısı (f:54)”, “kişisel çıkarlar (f:37)”, “akademisyenlerin etik eğitimi almamış olması (f:34)”, “olumsuz kişilik özellikleri ve psikolojik sorunlar (f:32)”, “etik ihlallere karşı cezai yaptırımların yetersiz olması (f:29)”, “akademik yetersizlik-güvensizlik (f:26)” ve “mesleki değerlerin gelişmemesi (f:26)”dir. Daha az öne çıkmakla birlikte, “prestij kazanma isteği (f:10)”, “etik davranışlar sergileyenlerin değer görmemesi/ödüllendirilmemesi (f:7)”, “akademik çalışmalar için yeterli olanağın olmaması (f:7)”, “zaman yetersizliği (f:6)”, “örnek modellerin azlığı (akademisyenlerin rol model olmaması) (f:6)” ve “iş yükünün fazlalığı (f:1) da öğretim üyelerinin etik dışı davranma nedenleri arasındadır. Akademisyenlerin “Akademisyenlerin ders ücreti peşinde koşmaları nedeniyle bilimsel

çalışmalara yeterli zamanı ayırmaması”; “Akademik unvan almak için yayın (makale) yapmanın önkoşul olması. Akademisyenin diğer faaliyetleri, endüstri projeleri, öğrenci ilişkileri ve öğrenciye sağladığı katkılar, bulunduğu kuruma olan katkısı gibi diğer unsurların hemen hemen göz önüne alınmaması”; “Kişisel çıkarların kurum ve toplum çıkarlarının önünde tutulması”; “Etik eğitim verilmemesi, etik ilkelerin içselleşmemesi, yöneticilerin etik konusunda bilgi eksikliği”; “Kişisel ve psikolojik zayıflıklar”; “İntihal sorununun yeterince gündeme getirilmemesi ve gerekli yaptırımların uygulanmaması”; “Bilimsel/akademik yetersizlik, özgüvensizlik”; “Öğretim üyesinin her şeyi en iyi bildiğini sanması, eleştiriye açık olmaması”; “Bir çıkar grubuna (siyaset, tarikat vb) mensup olmaları sebebiyle; seçme, atama ve yükseltmelerde objektif davranmamaları”; “Unvan hırsı”, akademik saygınlık isteği”; “Bilimsel etkinliklere katılım için yeterli destek

sağlanmaması tam gün çalışmanın özendirilmemesi” ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir.

Öğretim üyelerinin etik dışı davranma nedenleri arasında öne çıkan “etik eğitimi almamış olma”, Büyüköztürk ve Kutlu (2006)’ya göre de Türkiye’de sosyal bilim araştırmacılarının yaşadığı en önemli sorunlardan biridir. Araştırmacılara göre bireylerin eğitim sürecinde olabildiğince erken bir dönemde araştırma eğitimi alması, araştırma kültürünün toplumsal bir değer haline dönüşmesine önemli katkı sağlayabilir. Türkiye’de araştırma eğitiminin kurumsallaşmamış olması ve üniversitelerde öğrencilerin gerçek araştırma süreçlerinde etkin olarak yer

almaması temel bir eğitim sorununa işaret etmektedir. Uzbay (2006) da Türkiye’de etik kusurlara neden olan davranış kalıplarının temelinde “etik dışı davranış ortaya çıksa bile bir şey olmaz” ve “etik kurullar etik olmayan davranışları görmezden gelirse bu davranışlar idare edilebilir” gibi düşüncelerin olduğunu belirtmektedir.

3.3. Üniversitelerde Etik Bir Kültür Yaratabilmek İçin Geliştirilen Önerilere İlişkin Bulgular

Akademisyenlerin üniversitelerde etik bir kültür yaratılabilmesine ilişkin önerileri Çizelge 3’te sunulmuştur.

Çizelge 3. Üniversitelerde Etik Bir Kültür Yaratabilmesine İlişkin Öneriler

Üniversitelerde Etik Bir Kültür Yaratabilmesine İlişkin Öneriler		
Temalar	f	%
Öğretim üyelerine etik eğitiminin verilmesi	74	22
Öğretim üyelerinin atama-seçiminde nesnel ölçütlerin kullanılması	39	12
Etik ihlallere karşı cezai yaptırımların yeniden düzenlenmesi ve uygulanması	39	12
İlköğretimden basamağından yüksek öğretime kadar öğrencilere etik eğitiminin verilmesi/Eğitim programlarında etikle ilgili derslerin olması	30	9
Öğretim üyelerinin ekonomik koşullarının iyileştirilmesi	26	8
Etik ilkelere uygun davranışların ödüllendirilmesi	21	6
Etik ilkelerin belirlenmesi	19	6
Yöneticilerin etik ihlaller yapmaması	17	5
Etik dışı davranışların tarafsız biçimde değerlendirilmesi	16	5
Akademik yükselme kriterlerinin tehdit unsuru olmaktan kurtarılması	14	4
Akademisyenlerin rol model olması	12	4
Etik kurulların etkili çalışması ve etik ihlalleri denetleyecek başka mekanizmaların geliştirilmesi	9	3
Bilimsel araştırma ve yayının özendirilmesi-desteklenmesi	9	3
Ek ders ücretlerinin kaldırılması	4	1
Profesör ve doçent kadrosundaki öğretim üyelerinin yeterlikleri açısından sürekli değerlendirilmesi	2	0,6
Etik ihlallerin üniversite içinde duyurulması	1	0,3
Akademik personelin eğitici ve araştırmacı olarak iki gruba ayrılması	1	0,3
TOPLAM	335	100

Çizelge 3’te görüldüğü gibi, öğretim üyelerinin üniversitelerde etik bir kültür yaratılabilmesine ilişkin önerileri arasında en çok öne çıkan temalar “öğretim üyelerine etik eğitiminin verilmesi (f:74)”, “öğretim üyelerinin atama-seçiminde nesnel ölçütlerin kullanılması (f:39)”, “etik ihlallere karşı cezai yaptırımların yeniden düzenlenmesi ve uygulanması (f:39)”, “ilköğretim basamağından yüksek öğretime kadar öğrencilere etik eğitiminin verilmesi/Eğitim programlarında etikle ilgili derslerin olması (f:30)”, “öğretim üyelerinin ekonomik koşullarının

iyileştirilmesidir (f:26). Bunların dışında az sayıda öğretim üyesi ise üniversitelerde etik bir kültür yaratabilmek için “profesör ve doçent kadrosundaki öğretim üyelerinin yeterlikleri açısından sürekli değerlendirilmesi (f:2)”, “üniversitelerin siyasi baskılardan uzak durması (f: 2)”, “etik ihlallerin üniversite içinde duyurulması (f:1)”, “akademik personelin eğitici ve araştırmacı olarak iki gruba ayrılması (f:1)” gerektiğine dikkat çekmiştir. Akademisyenlerin “*Akademik yaşama başlarken akademik etik kurslar verilmeli, araştırma etiği, bilimsel yayın*

etiği, eğitim etiği konularında sürekli eğitim verilmelidir, her fakülte etik dersini eğitim programına koymalı.”; “Akademisyenlerin liyakat usulüne göre seçilmesi, akademik ve idari yükseltmelerin daha objektif kriterlerle yapılması etik kültürün oluşmasını temelden etkileyecektir.”; “İlköğretimden başlayan bilimsel/akılcı düşünme eğitimi. Bilimsellik ve araştırma ilkeleri eğitiminin lisans, lisansüstü dönemde tekrar tekrar verilmeli.” ifadeleri ilgili bulguyu desteklemektedir.

Güven (2006), yayın süreci ve yayın etiğine ilişkin çalışmada, araştırmacıların ders yüklerinin azaltılmasının ve onları maddi açıdan güçlendirmenin yayın yapmalarına yardımcı olacağını; yayın etiği ile ilgili sorunlara çözüm olabileceğini belirtmektedir. Karlık (2011) ise bilim etiğinin yaygınlaşması için, üniversitelerde etik dışı uygulamaları duyurmamayı tercih etmekten, “bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın” ya da “benim hırsızım iyidir” anlayışından vazgeçilmesi gerektiğine vurgu yapmakta; etik ihlallerin yaygınlaşmasını önlemek için etik dışı uygulamalarda bulunanların ihbar edilmesini önermektedir.

3.4. Akademik Etik İlkelerin Belirlenmesine İlişkin Bulgular

Öğretim üyelerinin dörtte üçü (f:180, %65) akademik etik ilkelerin belirlenmesi gerektiğini düşünürken, dörtte biri ise (f:45, %16) belirlenmesine gerek olmadığını düşünmektedir. Türkiye’deki üniversitelerin çok azında (örn. Anadolu Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Doğu Üniversitesi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Uşak Üniversitesi) akademisyenlerin sorumlu oldukları akademik etik ilkelerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapıldığı dikkate alındığında, öğretim üyelerinin dörtte üçünün bu ilkelerin belirlenmesini ihtiyaç olarak görmesini açıklayabilir.

Akademik etik ilkelerin belirlenmesi gerektiğini düşünen akademisyenlerin gerekçeleri akademik etik ilkelerin; nesnel ve standart ölçütlerle ortak bir düzenin sağlanmasına, etik ihlallerin önüne geçilmesine, etik dışı davranışlara ilişkin farkındalığı artırmasına, etik ihlallerin denetlenmesine, akademik işleyişe/yaşama, öğretim üyelerinin haklarının korunmasına, üniversitenin saygınlığının korunmasına katkı sağlamasıdır.

Akademik etik ilkelerin belirlenmesine gerek olmadığını düşünen akademisyenler ise öğretim üyelerinin bu ilkeleri zaten bilmekle yükümlü olduğu; uyulması gereken ilkelerin zaten belli olduğu; ilkelerin yazılı hale getirilmesinin ilkelere uyumu sağlama konusunda katkı getirmeyeceği; bu ilkelere uymayanlar için yaptırımın uygulanmadığı ve akademik kültürün oluşturulmadığı bir ortamda kuralların belirlenmesinin anlam ifade etmeyeceği gibi görüşler sunmuşlardır.

Mccabe, Butterfield ve Trevino (2003) de çalışmalarında, etik kodların belirlendiği kurumlarda görev yapan akademisyenler ile etik kodların belirlenmediği kurumlarda görev yapan akademisyenlerin tutum ve davranışlarının farklılaştığını belirlemişlerdir. Etik kodların belirlendiği kurumlardaki akademisyenler, kurumlarındaki akademik dürüstlük politikalarının daha adil ve etkili olduğuna inanmaktadırlar. Buna bağlı olarak araştırmada, etik kodların belirlendiği kurumlardaki akademisyenlerin öğrenci davranışlarının izlenmesi için sorumlulukların öğrencilerle paylaşılmasına daha gönüllü oldukları belirlenmiştir. Diğer yandan aynı akademisyenler, sahtekarlık yapanların yakalanmasında açıkça rol alabileceklerini daha az dile getirmişlerdir (Mccabe, Butterfield ve Trevino, 2003).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmının bulgularına dayanılarak ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

- Akademisyenlerin görüşlerine göre, üniversite ortamında karşılaşılan etik dışı davranışlar, sırayla “mesleğe”, “meslektaşlara”, “öğrencilere”, “üniversiteye” ve “topluma” olmak üzere beş ana temada toplanmaktadır.
- Akademisyenlerin görüşlerine göre, mesleğe karşı etik dışı davranışlar, temelde bilimsel araştırma ve yayınlarda ve eğitim-öğretim sürecindeki yükümlülüklerde gözlenmektedir. Ayrıca, kişisel çıkarlar nedeniyle görevi ihmal etme/kötüye kullanma, bir akademisyen olarak doğruluğunu ve tarafsızlığını tehlikeye düşürecek biçimde davranma, mesai saatlerine uymama- mesai saatlerini etkili kullanmama gibi davranışlar da mesleğe karşı etik dışı davranışlar arasında öne çıkan görüşler arasındadır.
- Meslektaşlara karşı etik dışı davranışlara ilişkin en çok vurgulanan görüşler, saygısız davranışlarda bulunma, saygınlığa ya da kariyere zarar verecek davranışlarda bulunma, akademik özgürlük tanımama ve taciz, tehdit ya da hakaret içeren davranışlarda bulunmadır. Ayrıca ayrımcı davranışlarda bulunma ve eleştirilere açık olmama da meslektaşlara karşı etik dışı davranışlara ilişkin görüşler arasındadır. Öğrencilere karşı etik dışı davranışlara ilişkin, en çok vurgulanan görüş öğrenciyi önemsememe iken yasal olarak açıklanması gerekenler dışında, öğrencilerin özel bilgilerini gizli tutmama, öğrencileri küçük düşürecek söz ve eylemlerde bulunma, danışma saatlerini öğrencilerin kendisine ulaşabileceği biçimde düzenlememe, not verme yetkisini öğrenciye karşı

güç olarak kullanma da ifade edilen görüşler arasındadır.

- Akademisyenlerin görüşlerine göre, üniversiteye karşı etik dışı davranışlar, üniversitenin olanaklarını kötüye kullanma, üniversitedeki görev ve yükümlülükleri ile çelişen üniversite dışı etkinliklere katılma, kişisel görüşlerini üniversite adına ve üniversiteyi bağlayıcı biçimde sunmadır. Topluma karşı etik dışı davranışlar ise Topluma yönelik açıklamalarında bilimsel bulgular ile kişisel görüşlerini birbirinden ayırt etmeme ve içinde yetiştiği topluma hizmet etmeyi bir toplumsal sorumluluk olarak kabul etmeme
- Akademisyenlerin görüşlerine göre, öğretim üyeleri en çok ekonomik kaygıların bilimsel düşünmenin önüne geçmesi, akademik yükselme kaygısı, kişisel çıkarlar, akademisyenlerin etik eğitimi almamış olması, olumsuz kişilik özellikleri ve psikolojik sorunlar gibi nedenlere bağlı olarak etik dışı davranışlar göstermektedir. Daha az vurgulanmakla birlikte etik davranışlar sergileyenlerin değer görmemesi/ödüllendirilmemesi, akademik çalışmalar için yeterli olanağın olmaması, zaman yetersizliği, akademisyenlerin rol model olmaması ve iş yükünün fazlalığı da öğretim üyelerinin etik dışı davranma nedenleri arasındadır.
- Akademisyenlerin, üniversitelerde etik bir kültür yaratılabilmesi için en çok vurguladıkları öneriler, öğretim üyelerine etik eğitiminin verilmesi, öğretim üyelerinin atama-seçiminde nesnel ölçütlerin kullanılması, etik ihlallere karşı cezai yaptırımların yeniden düzenlenmesi ve uygulanması, ilköğretimden basamağından yüksek öğretime kadar öğrencilere etik eğitiminin verilmesi/Eğitim programlarında etik ile ilgili derslerin olmasıdır. Bununla birlikte ek ders ücretlerinin

kaldırılması, profesör ve doçent kadrosundaki öğretim üyelerinin yeterlikleri açısından sürekli değerlendirilmesi, etik ihlallerin üniversite içinde duyurulması, akademik personelin eğitici ve araştırmacı olarak iki gruba ayrılması da üniversitelerde etik bir kültür yaratılabilmesi için bulunulan öneriler arasındadır.

- Akademisyenlerin büyük çoğunluğu akademik etik ilkelerin belirlenmesi gerektiğini, az sayıda akademisyen ise belirlenmesine gerek olmadığını düşünmektedir. Akademik etik ilkelerin belirlenmesi gerektiğini düşünen akademisyenler bu ilkelerin, nesnel ve standart ölçütlerle ortak bir düzenin sağlanmasına, etik ihlallerin önüne geçilmesine, etik dışı durumlara ilişkin farkındalığın artırılmasına, etik ihlallerin denetlenmesine katkı sağlayacağını düşünmektedir. Akademik etik ilkelerin belirlenmesine gerek olmadığını düşünen öğretim üyeleri ise; öğretim üyelerinin bu ilkeleri bilmekle yükümlü olduğunu; uyulması gereken ilkelerin zaten belli olduğunu; ilkelerin yazılı hale getirilmesinin ilkelere uyumu sağlama konusunda katkı getirmeyeceğini; öğretim üyelerinin bu ilkeleri zaten bildiğini ancak bu ilkelere uymayanlar için yaptırımın olmamasını; akademik kültürün oluşturulmadığı bir ortamda kuralların belirlenmesinin anlam ifade etmeyeceğini gerekçe olarak göstermişlerdir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre üniversitede etik ilkelerin hakim olduğu bir kültür yaratılabilmesi için aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Etik dışı davranışın önlenmesinde, etik dışı davranış tespit edildiğinde, daha etkin işleyen ve daha güçlü yaptırımlar öngörebilen denetim mekanizmalarına ihtiyaç olduğu

açıktır. Etik dışı davranışın yetkili makamlara bildirilmesinin etik dışı davranışın önlenmesindeki öneminin ve erdemli bir davranış olduğunun akademisyenlere kavratılması ve bu davranışın mümkün olduğunca teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu rol, üniversitelerin etik kurullar ya da üniversite yönetimlerince üstelenilebilir.

Bildirim mekanizmalarının etkin düzeyde işletilemeyeşinin nedenleri arasında, bildirimde bulunan kişinin korunmaması ve bildirim davranışının teşvik edilmemesi sayılabilir. Yasadışı uygulamaların ya da hizmet sunan kişilere karşı güvenin sarsılmasına neden olan yetkinin kötüye kullanılmasında etkin olan bildirim, genellikle istenmeyen bir durum olarak değerlendirilmektedir. Bildirimde bulunan kişinin, bildirim eylemi sonrasında meslektaşları tarafından dışlanmak ya da işini kaybetmek gibi risklerle karşı karşıya kalmasını engelleyecek önlemler alınmalıdır. Bu önlemler, bildirimde bulunan kişinin kimliğinin açıklanmaması ya da korunması gibi önlemler olabilir. Ayrıca, etik dışı davranışta bulunan kişileri bu davranışı ya da benzeri davranışı tekrarlamaktan caydıracak ağı cezalar getirilmelidir. Etik dışı davranışların önlenmesi için meslektaşlar ve yaptırım uygulamak konumunda olan yetkililer gereken cesareti gösterebilmelidir. Etik dışı davranışlar, örtbas edilmemeli, görmezden gelinmemeli ve nemelazımcı anlayıştan vazgeçilmelidir.

- Üniversite ortamında karşılaşılan etik dışı durumların önlenmesinde, üniversitelerin lisans programlarında tüm disiplinlerde

etik eğitimleri ve mesleki etik kodlar, eğitim programının bir parçası olmalıdır. Çünkü, etik davranış sadece akademinin değil, tüm mesleklerin bir gerekliliğidir. Akademik etik, aslında meslek etiğinin akademisyenlerin iş çevresinde uymaları gereken toplumsal ve bilimsel sorumlulukları kapsamaktadır. Etik davranışın eğitimlerle öğretilmesi ve içselleştirilmesi her zaman mümkün olmasa da eğitim, etik değer ve ilkelerin önemine karşı farkındalık ve duyarlılık geliştirilmesinde yararlı olacaktır. Bunun yanında hizmete yeni başlayan akademisyenlere de, bir akademisyen olarak, mesleğe, meslektaşlara, öğrenciye, üniversiteye ve topluma karşı yükümlülüklerini ve rollerini, ilgili mevzuat ve düzenlemeleri de içeren etik eğitimlerinin verilmesi yerinde olacaktır.

- Öğretim üyelerinin atama ve seçiminde liyakata ve nesnel ölçütlere dayalı olmayan uygulamalara olanak sağlayacak yetki ve takdir haklarının denetim altına alınması, akademik atama ve yükseltmelerde objektif kriterlerin belirlenmesi ve ölçüt olarak kullanılması, böylelikle üniversitelerdeki bu sistemlere güvenin sağlanması yerinde olacaktır.
- Akademik yükselme kriterlerinin fazlasıyla zorlayıcı olması, başka bir deyişle akademik yükselmeler için bilimsel yanıltmalara neden olabilecek, baskı kuracak kriterler olması, nitelikten daha çok niceliğe önem verilmesi gibi durumların akademisyenlerde gelecek kaygısı yarattığı, bu nedenle de isteyerek ya da istemeden akademisyenleri etik dışı davranmaya ittiği bilinmektedir. Bu nedenlerden kaynaklanan etik dışı davranışların

önlenmesinde yayınların sayısına değil niteliğe önem verilmesi ve ekonomik baskıların azaltılması gerekmektedir. Ayrıca akademisyenlerin ders yükünün azaltılması, araştırma ve yayın faaliyetlerine daha zaman ayırmalarını sağlayacağından, etik dışı davranışa başvurma olasılığını da azaltabilir.

- Akademisyenlerin üniversite dışında iş yapmalarının böylelikle üniversite dışında yapılan faaliyetlerin üniversitedeki görevlerini ihmal etmesine neden olması, genellikle ekonomik şartların yetersizliğine bağlanmaktadır. Bu noktada araştırmaya katılan çok sayıda öğretim üyesinin de belirttiği gibi, akademisyenlerin mesleki saygınlığına yakışan ekonomik ve sosyal şartlarda bir yaşam sürdürebilmelerine olanak sağlayacak ekonomik düzenlemeler yapılması bu tür davranışları azaltabilir.
- Nesnel ve standart ölçütlerle ortak bir düzenin sağlanması için, geniş katılımlı bir platformda, bilimsel yöntemlere başvurularak, öğretim üyelerinin haklarının korunmasına, akademik işleyişe, etik ihlallerin önüne geçilmesine ve denetlenmesine katkı sağlayacak akademik etik ilkeler yazılı olarak belirlenmelidir.

5. KAYNAKLAR

- Aydın, E. (2006).** Tez, Tez Danışmanlığı ve Yayında Etik. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık. pp: 85.
- Aydın, İ. (2002).** Yönetmelik Mesleki ve Örgütsel Etik. (Üçüncü baskı). Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Balcı, A. (2011).** Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem Akademi.

- Bolton, P. A. (2006).** Scientific Ethics. Web: <http://www.bccmeteorites.com/Ch%2016%20Scientific%20Ethics%2006>. adresinden 16.10.2006 tarihinde erişilmiştir.
- Bruhn, J. G., Zajac, G., AL-Kazemi, A. A. & Prescott, L. D. (2002).** Moral Positions and Academic Conduct: Parameters of Tolerance for Ethics Failure. *The Journal of Higher Education*, 73 (4), 461-493.
- Büyüköztürk, Ş. & Kutlu, Ö. (2006).** Sosyal Bilim Araştırmalarında Yöntem Sorunu. Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık-2006. I. Ulusal Kurultay Bildirileri. Web: <http://uvt.ulakbim.gov.tr/sbvt/kurultay1.pdf> adresinden 16.11.2012 tarihinde erişilmiştir.
- Calabrese, R.L. & Roberts, B. (2004).** Self-interest and Scholarly Publication: The Dilemma of Researchers, Reviewers, and Editors. *International Journal of Educational Management* 18 (6), 335-41.
- Callahan, D. (1982).** Should There Be an Academic Code of Ethics? *The Journal of Higher Education*, 53 (3), 335-344.
- Chubin, D. E. (1985).** Misconduct in Research: An Issue of Science Policy and Practice. *Minerva*, 23, 175-202.
- DPT. (Devlet Planlama Teşkilatı). (2002).** İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması. 28.08.2002 tarih ve 24884 sayılı Resmi Gazete
- Engle, T. J. & Smith, J. L. (1990).** The Ethical Standards of Accounting Ethics. *Issues in Accounting Education*, 5 (1), 7-29.
- Erdemir, N. K., Öz, M. & Güleç, S. (2004).** Akademisyenlerin Bilimsel Ahlaka Yönelik Tutumlarının Analizi: Selçuk Üniversitesi Karaman Yunus Emre Kampusunda Ampirik Bir Çalışma. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Eskişehir.
- Ertekin, C., Berker, N., Tolun, A., & Ülkü, D. (2002).** Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları. Ankara: TÜBİTAK Matbaası, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, No:1.
- Evans K. R., Ferris, S.P. & Thompson, G.R. (1998).** Ethics and the Ivory Tower: The Case of Academic Departments of Finance. *Teaching Business Ethics* 2, 17-34.
- Fink, A. (1995).** The Survey Handbook. USA: Sage Publication.
- Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (1990).** How to Design and Evaluate Research in Education. San Francisco: McGraw-Hill Publishing Company.
- Frey, W. J. (2010).** Teaching Virtue: Pedagogical Implications of Moral Psychology. *Science and Engineering Ethics*, 16, (3), 611-28.
- Güven, İ. (2006).** Yurtdışı Sosyal Bilimler Dergilerinde Yayın Süreci. Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık – 2006. I. Ulusal Kurultay Bildirileri. Web: <http://uvt.ulakbim.gov.tr/sbvt/kurultay1.pdf> adresinden 16.11.2012 tarihinde erişilmiştir.
- Kansu, E. (1994).** Bilimsel Yanıltma ve Önlenmesi, Dünya’da ve Türkiye’de Bilim, Etik ve Üniversite. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Bilimsel Toplantı Serileri, 1.
- Kansu, E. & Ruacan, Ş. (2000).** Bilimsel Yanıltmanın Türleri, Nedenleri, Önlenmesi, Cezalandırılması. *Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi*, 712, 4-5
- Karlık, R. (2011).** Üniversitelerde Etik İhlalleri, Bilimsel Yolsuzluklar ve Sonuçları. 3rd International Conference on Governance Fraud Ethics and Social Responsibility.

- June 7-11, 2011. Nevsehir. Web: http://iconfesr2011.tolgaerdogan.net/documents/national_presentations/UL14.pdf adresinden 16.11.2012 tarihinde erişilmiştir.
- Kidwell, L. A., Wozniak, K. & Laurel, J. P. (2003).** Student Reports and Faculty Perceptions of Academic Dishonesty. *Teaching Business Ethics*, 7 (3), 205-214.
- Kizza, J. M. (2009).** Technology and Academic Dishonesty – Part II: A Focus on Academicians and Other Researchers”. *International Journal of Computing and ICT Research*, 3 (2), 7-13.
- Knight, J. & Auster, C. J. (1999).** Faculty Conduct: An Empirical Study of Ethical Activism. *The Journal of Higher Education*, 70 (2), 188-210.
- Köklü, N. (2003).** Akademisyenlerin Araştırma Etiği Konusundaki Görüşleri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 2 (4), 137-151.
- Kumar, M. N. (2008).** A Review of the Types of Scientific Misconduct in Biomedical Research. *Journal of Academic Ethics*, 6, 211–228.
- Lewellyn, P. A. (1996).** Academic Perceptions: Ethics in the Information Systems Discipline. *Journal of Business Ethics*, 15, 559-569.
- List, J., Bailey, C., Euzent, P. & Martin, T. (2001).** Academic Economists Behaving Badly? A Survey on Three Areas of Unethical Behavior. *Economic Inquiry*, 39, 162–170.
- Macfarlane, B. & Saitoh, Y. (2008).** Research Ethics in Japanese Higher Education: Faculty Attitudes and Cultural Mediation. *Journal of Academic Ethics*, 6, 181–195.
- Mason, J. B., Bearden, W. O. & Richardson, L. D. (1990).** Perceived Conduct and Professional Ethics Among Marketing Faculty. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 18 (3), 185-197.
- Mccabe, D. L. & Butterfield, K. D. (2003).** Faculty and Academic Integrity: The Influence of Current Honor Codes and Past Honor Code Experiences. *Research in Higher Education*, 4 (3), 367-385.
- McKay, R. B., Kidwell, L. A. & Kling, J. A. (2007).** Faculty Ethics From The Perspective of College of Business Administrators. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 10 (1), 105-124
- Pellegrino, E.D. & Thomasma, D.C. (1993).** *The Virtues in Medical Practice*. New York: Oxford University Pres.
- Pınar, İ. (2002).** Akademisyenlerin Etik Değerleri Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Üniversitesi Yönetim Dergisi*, 13 (43), 5-19.
- Poon, J. M. L. & Ainuddin, R. A. (2011).** Selected Ethical Issues in the Analysis and Reporting of Research: Survey of Business School Faculty in Malaysia. *Journal of Academic Ethics*, 9, 307-322
- Robie, C. & Kidwell, R. E. (2003).** The “Ethical” Professor and the Undergraduate Student: Current Perceptions of Moral Behavior Among Business School Faculty. *Journal of Academic Ethics*, 1, 153–173.
- Shenas, D.G. (1994).** An Investigation of the Ethical Standards of Information Systems Academicians. *Kybernetes*, 23 (8), 27-46.
- Simon, C.A., Carr, J. R., Deflyer, E., Mcculloch, S., Morgan, S., Oleson T. & Ressel, M. (2001).** On The Evaluation of Academic Dishonesty: A Survey of Students and Faculty at The University of Nevada, Reno, in *Frontiers in*

Education Conference, Reno, NV,
October.

- Uzbay, T. (2006).** Bilimsel araştırma etiği. O. Yılmaz (Ed.), Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık (19-26). Ankara: TÜBİTAK-ULAKBİM.
- Weed, D. L. (2002).** Preventing Scientific Misconduct, The Ethical Dimensions of Biological and Health Sciences, ed: Bulger, R. E., Heitman, E., Reiser, S. J., USA: Cambridge University Pres.
- Wenger, N. S., Korenman, S. G., Berk, R. A. & Liu, H. (1998).** Punishment for Unethical Behavior in the Conduct of Research. Academic Medicine: Journal of the Association of American Medical Colleges, 73, (11), 1187-1194.